

ದುಃಖ ಮತ್ತು ದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಯ ಉಪಾಯ

ಮೂಲ ಹಿಂದಿ : ಸ್ವಾಮಿ ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾನಂದ

ಅನುವಾದ : ಮಾತಾ ತ್ಯಾಗಮಯೀ

ಮೂಲ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ 'ಆನಂದ್ ಕೀ ಖೋಜ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಎರಡನೆಯ ಲೇಖನವಿದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಲೇಖನಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನು ಸರಣಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಲೇಖಕರು 'ವೇದಾಂತ ಕೇಸರಿ'ಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿಯೂ ಮುಂದೆ ಚಂಡೀಗಢ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಿಷನ್ ಆಶ್ರಮದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ವಾರಣಾಸಿ ಸೇವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದಕರು ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಶ್ರೀಶಾರದಾಶ್ರಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಗ ೧

ದುಃಖ ಜಗತ್ತಿನ ಸತ್ಯ. ದುಃಖ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಚಿರಪರಿಚಿತ. ಬಾಲಕ-ವೃದ್ಧ, ಧನಿಕ-ನಿರ್ಧನ, ಪಂಡಿತ-ಜ್ಞಾನಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತ. ಎಲ್ಲರೂ ದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು, ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೇನೆಂದರೆ ನಾವು ದುಃಖದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದೂ, ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೂ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವುದಾದರೆ ದುಃಖದ ಸ್ವರೂಪ, ಅದರ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ದುಃಖದ ಪ್ರಕಾರಗಳು

ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದುಃಖವನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನ್ನು ತ್ರಿತಾಪಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ - ಆಧಿದೈವಿಕ, ಆಧಿಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ. ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ಅನಾವೃಷ್ಟಿ, ಭೂಕಂಪ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಆಧಿದೈವಿಕ ದುಃಖಗಳು; ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ, ಸರ್ಪಗಳು, ಸೊಳ್ಳೆ, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು, ಪತಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಒದಗುವ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಆಧಿಭೌತಿಕ ದುಃಖಗಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟ, ದುಃಖಗಳು, ಯಾವುದಕ್ಕೆ ನಾವೇ ಕಾರಣರೋ ಅವು

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದುಃಖಗಳು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದುಃಖಗಳೂ ಎರಡು ಬಗೆಯವು. ವ್ಯಾಧಿ (ಶಾರೀರಿಕ ಕಷ್ಟಗಳು, ನೋವುಗಳು) ಮತ್ತು ಆಧಿ (ಮಾನಸಿಕ ಕಷ್ಟಗಳು) ಈ ಕಷ್ಟ ಅನುಭವದಲ್ಲೂ ತರತಮವಿದೆ - ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಷ್ಟಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನು ಅಲುಗಿಸಿ ಹಾಕುವಂತಹ, ಅವನನ್ನು ಅಸಹಾಯನನ್ನಾಗಿಸುವ ಭಯಂಕರ ದುಃಖಗಳು ಬರಬಹುದು. ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಣಿ ಪಟಾಚಾರಾಳ ಜೀವನದ ಘಟನೆ ಈ ಎರಡನೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವಳು ತನ್ನ ಪತಿ ಮತ್ತು ಐದು ವರ್ಷದ ಮಗನೊಂದಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಾಡಿನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಸವವಾಯಿತು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವಳ ಪತಿ ಹಾವು ಕಡಿದು ತೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶೋಕತಪ್ಪಳಾದ ಪಟಾಚಾರಾ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ನದಿ ದಾಟುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ನವಜಾತ ಶಿಶುವನ್ನು ಒಂದು ಶೋಳ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು, ಮೊದಲ ಮಗ ನದಿ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಶೋಕತಪ್ಪಳಾದ ಅವಳು ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಮನೆಯು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಶೋಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿಮಿತವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಹುಚ್ಚಿಯಾದಂತಾದ ಅವಳು ಬುದ್ಧನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅವಳು ಬುದ್ಧನ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುಣಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಶಾರೀರಿಕ ದುಃಖಗಳು

ಮನುಷ್ಯನ ಕಷ್ಟಸಂಕಟಗಳಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ ಸಂಕಟಗಳ ಪಾಲು ದೊಡ್ಡದು. ಮನುಷ್ಯ ಅಸಂಸ್ಕೃತನಾದಷ್ಟು, ದೇಹಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದಷ್ಟು ಅವನಿಗೆ ಶರೀರದ ದುಃಖಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡುತ್ತವೆ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾನಸಿಕ ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆಯಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಗಳು ಅಧಿಕ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ ದುಃಖಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಏಕಕೋಶೀಯ ಜೀವಿ ಅಮೀಬಾದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ಣ ವಿಕಸಿತ ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತವಾದ ನರ ವ್ಯೂಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನುಷ್ಯನವರೆಗಿನ ಜೀವಿಗಳ ಶಾರೀರಿಕ ದುಃಖದ ರೂಪವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ದುಃಖದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಮೀಬಾಕ್ಕೆ ಸುಖ ಅಥವಾ ದುಃಖ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡೇ ಬಗೆಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆಯುವುದು. ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಭೋಜನ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆತಾಗ ಅದರ ಶರೀರ ಆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತು ಬಳಸಿದರೆ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಣೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅವೆರಡೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಅದರ ಜೀವನ ಸಾಗಲು ಅವೆರಡೂ ಅವಶ್ಯಕ. ಜೀವಿಗಳು ವಿಕಾಸ ವಾದಂತೆ ಈ ಎರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜಟಿಲವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವ ವಿಚಾರ.

ಜೀವಿಗಳ ಮೆದುಳು ವಿಕಸಿತವಾದಂತೆ ಸುಖ-ದುಃಖ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂವೇದನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (instinct) ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಯಿ ಬೆಕ್ಕು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ದುಃಖದಿಂದ ಅಳುವುದು ಕೂಗುವುದು ಮತ್ತು ಸುಖದಿಂದ ಹರ್ಷಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮಸ್ತಿಷ್ಕವಿದ್ದೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ದೇಹದಿಂದ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎಂದು ಬಗೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ, ಆ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಮೀಬಾದ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿಕರ್ಷಣೆ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಮಾನವ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಶಾರೀರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಶರೀರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಿರುವ ಸಾಕ್ಷಿ ಚೈತನ್ಯದ ಅವಿವಕ್ಷಣೀಯ ಉಹಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನೋಡಲೂ ಬಲ್ಲನು.

ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಗಳು

ಜೀವಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಪ್ರಕೃತಿಯು ನೀಡಿದ ಶಾರೀರಿಕ ದುಃಖವು ದೇಹದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟಕವೆಂಬುದು 2019

ಎಂದು ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಒಬ್ಬ ಹುಟ್ಟು ಕುರುಡನ ಉದಾಹರಣೆ ಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅವನು ಯಾವತ್ತೂ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹೊರಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಅವನ ಜಗತ್ತು ಬಹಳ ಬೇರೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಅನನಕೂಲಗಳು ಮತ್ತು ಇತಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. ಸ್ವಯಂ ಅಲ್ಲ. ಅವನ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪಟುವಾಗಿ ರುತ್ತವೆ. ಅವು ಅವನ ಒಂದು ಅಂಗದ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಭರಿಸಲು ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ: ಒಬ್ಬ ಬಾಲಕ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಉಸಿರಾಟದ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಆ ತೊಂದರೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಅವನಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಿರದು. ಮೂರನೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಅವನು ಗುಡಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಲಾಟೀನಿನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಓದುವುದು, ಚಪ್ಪಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವುದು ಅವನಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗೋಣತಾಟು ಹರಡಿ ಮಲಗಲು ಅವನಿಗೆನೂ ದುಃಖವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ಕೆಲದಿನಗಳಿಗೆಂದು ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಥಳುಕು-ಬಳುಕು, ರೇಡಿಯೋ, ವಿದ್ಯುತ್ ದೀಪಗಳು, ಫ್ಯಾನು, ಮೃದುವಾದ ಹಾಸಿಗೆ-ದಿಂಬು ಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿ, ತನ್ನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ದುಃಖ ಎಂದು ಬಗೆಯುತ್ತಾನೆ. ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಕೊರತೆಯ ಅರಿವು ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ, ಇದ ರಿಂದ ನಮಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ: ನಮ್ಮ ಸುಖ-ದುಃಖವು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ಏಗುವ ನಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮಗು ತನಗೆ ರೋಗ ಬಂದರೂ ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಕಾಲಿನ ಮೂಳೆ ಮುರಿದುಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಮಲಗಿ ಕೊಂಡೇ ಅಲ್ಲೇ ಏನೋ ಆಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ ಭವಿಷ್ಯದ ಚಿಂತೆ ಹಾಗೂ ತಾನು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪುಗಳಿಗಾಗಿ ವ್ಯಥೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಭೂತಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವಾದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಭೂತ ಅಥವಾ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಬದುಕುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ, ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಯೊಬ್ಬರಿಂದಲೂ ತಪ್ಪುಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಾವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ದುಃಖ ಮಯವಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಉದಾಹರಣೆ ಇದೆ. ಒಬ್ಬ ಅಜ್ಜಿ ತನ್ನ ಯುವಕ ಮಗನೊಂದಿಗೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಜನ ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಯುವಕ

ಎರಡು ಎದುರುಬದುರಿನ ಸೀಟುಗಳ ನಡುವೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದನು. ರಾತ್ರಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮೇಲಿನ ಸೀಟಿನಿಂದ ಒಂದು ಕುಂಬಳ ಕಾಯಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತು, ಆದರೆ ಅದು ಯುವಕನ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯ ಏನೂ ತೊಂದರೆಯಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲರೂ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಅವನ ವೃದ್ಧ ತಾಯಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದವಳು ಪ್ರಯಾಣದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಕಾರಣ ಒಂದು ವೇಳೆ ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು.

ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅರ್ಜುನ ವಿಷಾದವು ಭವಿಷ್ಯದ ಶೋಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಂಧುಬಳಗ ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲಿದ್ದಾರೆ, ಕುಲ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ, ಕುಲಧರ್ಮಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ದುಃಖ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದನಾದವನು “ನಾನು ಪಾಪವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಿದೆ? ನಾನು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ?” ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಭೂತಕಾಲದ ಭೂತಗಳನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಭವಿಷ್ಯದ ದುಃಖವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಯದ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಈ ಭಯ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಡುತ್ತದೆ:

ಭೋಗದಲ್ಲಿ ರೋಗಭಯ, ಕುಲದಲ್ಲಿ ಚ್ಯುತಿಭಯ
ಧನವಿರಲು ನೃಪನಿಧಿಹುಡು ಭಯ,
ಮಾನದಲ್ಲಿ ದೈನ್ಯ ಭಯ, ಬಲದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಭಯ
ರೂಪಕ್ಕೆ ಮುಪ್ಪಿನಾ ಮಿಗಿಲು ಭಯವು
ಓದಿರಲು ವಾದಿ ಭಯ, ಗುಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತರ ಭಯವು
ದೇಹಕ್ಕೆ ಮರಣದ ಭಯದಿಂದ ಭಯವು
ಜಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಭಯದಿಂದ
ಕೂಡಿರಲು ವೈರಾಗ್ಯವೊಂದೇ ಅಭಯವು.

— ಭರ್ತೃಹರಿ

ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖವು ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಾದಿಯಾಗಿ ಸಕಲರಿಗೂ ಇದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ ದುಃಖವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಗುವಿಗೆ ತಾಯ್ತಂದೆಯರಿಂದ ದೂರನಾದರೆ, ಆಟದ ಸಾಮಾನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ವೃದ್ಧರು ಸದಾ ಚಿಂತಾಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುಃಖವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸುಸಂಸ್ಕೃತನಾದಷ್ಟೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದಷ್ಟೂ ಅವನ ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಗಳು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಸಂಗೀತ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಹಾಡಿದರೂ ಏನೂ ಅನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂಗೀತ ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ರಾಗ-ತಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೂ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ನೈತಿಕ ಉನ್ನತಿ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ

ಯಿಂದಲೂ ದುಃಖಗಳು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಉನ್ನತ ನೈತಿಕ ಆದರ್ಶ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಾನು ಅರಿತೋ ಅರಿಯದೆಯೋ ಮಾಡಿದ ಸಣ್ಣತಪ್ಪು ಬಹಳ ನೋವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅದೇ ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಅನ್ನಿಸದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮಿಯು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬಲ್ಲನು, ಆದರೆ ಪಾಠತತ್ತ್ವದ ದುಃಖವನ್ನು ತಾಳಲಾರನು. ಅವನಿಗೆ ಪರಾಧೀನತೆ ನೀಡುವ ಸುಖ-ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಅನುಕೂಲಗಳು ಇಷ್ಟವಾಗಲಾರವು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಆದರ್ಶನಿಷ್ಠನಾದಷ್ಟು, ಭಾವಜೀವಿಯಾದಷ್ಟು, ಮಾನವ ಪ್ರೇಮಿಯಾದಷ್ಟು ಅವನ ದುಃಖ-ಕಷ್ಟಗಳು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಹೇಳುವಂತೆ “Suffering is the lot of World's best and the bravest” — ಕಷ್ಟ, ಸಂಕಟಗಳು ಧೀರರಿಗೆ ಭೂಷಣಗಳು.

ಯೋಗಿಗಳು, ಸಿದ್ಧರು, ಮಹಾಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಅವ ತಾರಪುರುಷರ ಜೀವನವೂ ಕಷ್ಟ-ದುಃಖಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದುದಲ್ಲ. ಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲರೂ ದುಃಖದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸುಖದಾಯಕವೆನಿಸುವ ಸಂಗತಿಗಳೂ ದುಃಖಕರವೇ.

ಪರಿಣಾಮ-ತಾಪ-ಸಂಸ್ಕಾರ-ದುಃಖೈರ್ಗುಣವೃತ್ತಿವಿರೋಧಾಚ್ಚ ದುಃಖಮೇವ ಸರ್ವಂ ವಿವೇಕಿನಃ |

ಪತಂಜಲಿ ಯೋಗ ಸೂತ್ರ, ೨.೧೫

ಎಂದರೆ ಸುಖವೂ ಅಂತಿಮ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ದುಃಖದಾಯಕವಾದ್ದರಿಂದ, ಸುಖವು ಸುಖದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ವಾಸನೆ ಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದೂ ದುಃಖವೇ. ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಗಳು ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖ ಎಂದಿಗೂ ಲಭಿಸದು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯೋಗಿಗಳ ಸುಖವೂ ದುಃಖಕರವೇ.

ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವನವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ದುಃಖವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಮನ ಜೀವನ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಸೀತೆಯ ಜೀವನದುಃಖದಲ್ಲೇ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ಶಿಲುಬೆಗೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರಿಗೆ ಅತೀವ ವೇದನೆಯ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಬಂದಿತ್ತು. ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಂಡ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಮೊದಲಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಮತೆಗಳು

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಾರೀರಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುವ ಕೆಲಕೆಲವು ವಿಷಮತೆಗಳು ಅವನ ಜೀವನವನ್ನು ದುಃಖಕರವಾಗಿಸಿವೆ. ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸವು ಅಸಮಾನತೆ, ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಶೋಷಣೆಯ ಸರಪಳಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ೧) ಅಸಹಾಯಕತೆ ೨) ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ (insecurity) ಮತ್ತು ೩) ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಅಭಾವ — ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಮೂರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ಮೃತ್ಯು

ವಿನೆದುರು ಅಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜ್ಞಾನ - ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿಯ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಇತಿ-ಮಿತಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿಲ್ಲ. ಭವಿಷ್ಯದ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯು ಅವನನ್ನು ಸದಾ ದುಃಖಿತನನ್ನಾಗಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಾಡಿದ, ಮುಂದೆಯೂ ಕಾಡಲಿರುವ ೩ನೆಯ ದುಃಖದ ಸಂಗತಿ, ಸುಖ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಅಸಮ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಕೊರತೆ.

ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಸದಾಕಾಲದಿಂದ ಅನೇಕ ದುಃಖಗಳಿಂದ ಮುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮನುಷ್ಯ ದಿನವೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದುಃಖವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಈಗ ದುಃಖದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದುಃಖಿನಿವೃತ್ತಿಯ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸೋಣ.

ದುಃಖಿನಿವೃತ್ತಿ

ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯ ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ. ದುಃಖ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ, ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಲೆಂದಿರುವ ಉಪಾಯಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ದುಃಖಿನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ, ಸುಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯ ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಲೆತ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಆ ದುಃಖ ಮತ್ತು ದುಃಖಿನಿವೃತ್ತಿಯ ಉಪಾಯವು ವಿವಿಧ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮತಗಳ ರೂಪ ತಾಳಿದೆ.

೧) ಚಾರ್ವಾಕ ಮತ : ಚಾರ್ವಾಕರು ಅಥವಾ ಜಡವಾದಿಗಳು, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಇರಬಹುದು, ಆದರೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖವೂ ಇದೆ. ನೀವು ಆ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿರಿ, ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯಗಳ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಬಿಡಿರಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚಾರ್ವಾಕರು ಇಂದ್ರಿಯ ಸುಖಭೋಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಕೊಡುವವರು. ಚಾರ್ವಾಕರ ಕುರಿತ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು :

ಯಾವಜ್ಜೀವೇತ್ ಸುಖಂ ಜೀವೇದ್ಯಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಘೃತಂ ಪಿಬೇತ್ |
ಭಸ್ಮೀಭೂತಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ಪುನರಾಗಮನಂ ಕುತಃ |

'ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ಬದುಕಿರಿ. (ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದರೆ) ಸಾಲ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ತುಪ್ಪ ತಿನ್ನಿರಿ. (ಮರಣಾನಂತರ) ದೇಹ ಭಸ್ಮೀಭೂತವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನರಾಗಮನದ ಮಾತೆಲ್ಲಿ? (ಎಂದರೆ ಋಣ ತೀರಿಸುವ ಅಗತ್ಯವೇನು?)'

ಹೀಗೆ ಚಾರ್ವಾಕರು ಬದುಕಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

೨) ನಿರಾಶವಾದ :

ಚಾರ್ವಾಕರಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ವಿದ್ವತ್ತಿದ್ದವಾದುದ್ದು ನಿರಾಶಾವಾದಿಗಳ ಮತ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ಶೋಪೆನ್‌ಹಾವರ್ ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದವನು. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ದುಃಖದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಗತ್ತು ಬದುಕಲು ಅರ್ಹವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಅವಿವೇಕ, ಅರ್ಥಹೀನ ಆಸೆಗಳಿಂದ ದುಃಖಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಆಸೆ

ಈಡೇರುತ್ತಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ಆಸೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಮಗೆ ಯಾವತ್ತೂ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖ ಸಿಗದು. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಮೃತ್ಯು ನಮ್ಮನ್ನು ನುಂಗಿಹಾಕಲು ಕಾಯುತ್ತಿದೆ. ನಿರಂತರ ಉಸಿರಾಟವು ಅವನನ್ನು ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರವಿಟ್ಟಿದೆ. ಆಹಾರ-ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ನಾವು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ದೂರವಿರಲು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಜನ್ಮದಿಂದಲೇ ಮೃತ್ಯು ನಮ್ಮ ದುಂಬಾಲು ಬಿದ್ದಿದೆ. ನಾವು ಅದರಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ, ಅದು ಕೊನೆಗೂ ನಮ್ಮನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಜೀವನ ನೀರಿನ ಗುಳ್ಳೆಯ ಹಾಗೆ. ಗುಳ್ಳೆ ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ದ್ದರೂ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅದು ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದಂತಹ ವಾಸನೆಗಳು ಆಸೆಗಳು ಈಡೇರಿದರೆ, ಮನಸ್ಸು ಕರ್ಮಪ್ರವೃತ್ತವಾಗದೆ (ಅಕರ್ಮಣ್ಯದಿಂದ) ದುಃಖಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನವೆಲ್ಲ ದುಃಖಮಯ.

ಜೀವನ ಏಕೆ ಕೆಟ್ಟದ್ದೆಂದರೆ ಅದು ಸ್ವಾರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ, ಹೀನವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಮೀನು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಕೊಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲೂ ಶೋಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸವು ಕೊಲೆ, ದರೋಡೆ, ಸುಳ್ಳು, ಕಪಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಶೋಫೆನ್‌ಹಾವರರ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಸಭ್ಯತೆ, ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದಿಂದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೊಸ ಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಗತ್ಯಗಳು, ಹೊಸ ಹೊಸ ಅನ್ಯತೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಸ ಸ್ವಾರ್ಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಜ್ಞಾನ ಅಧಿಕವಾದಂತೆ ದುಃಖವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಶೋಪೆನ್‌ಹಾವರ್ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನದಂತೆ 'ದುಃಖದ ಸತ್ಯತೆ'ಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನು ಬೌದ್ಧರು ಹೇಳಿದಂತೆ ದುಃಖಿನಿವೃತ್ತಿಯ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ವೇಳೆ ದುಃಖಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾನವನ ಮೂರ್ಖತನ ಮತ್ತು ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಅಂಕುಶವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

೩) ಇನ್ನೊಂದು ಮತ ದುಃಖವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ದುಃಖದಿಂದಲೇ ಜೀವಂತಿಕೆಯ ಆರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿನ ಆಳು, ಅವನು ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ದುಃಖವು ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ದಾರಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ದುಃಖವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವನವಿಲ್ಲ. ಅನಂತವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊರಟ ಸಾಂತದ ರೋದನವೇ ದುಃಖವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮನನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವಲ್ಲಿ ದುಃಖದ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ದುಃಖ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಧುರ ಆಶೀರ್ವಾದ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಿಂದ ದೋಷವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ದುಃಖದಿಂದ ಸ್ವಾನುಭೂತಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಳಿಕ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾನುಭೂತಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಹೆದರುವ ಬದಲು ಅದನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ.

(ಮುಂದುವರಿಯುವುದು)